

BİLGİ ANALİZ

Türkiye ve Avrupa'nın Suriyeli Sığınmacılara Karşı Yaklaşımı

Hanife Kutgi*

Giriş

Beşşar Esed'in Suriye'de havadan ve karadan yürüttüğü saldırılarda 2011 yılından bugüne 370 bini aşkın insan hayatını kaybetmiş, 4 milyondan fazla Suriyeli ise farklı ülkelerde sığınmacı olarak yaşamını sürdürmek durumunda kalmıştır. Sınır komşuluğu, tarihsel-kültürel ortaklıklar ve Türkiye'deki siyasal iktidara duyulan güven ve sempati gibi nedenlerden dolayı Türkiye, savaştan kaçan 2 milyonu aşkın Suriyeli için bir sığınak olarak görülmüştür. Türkiye tarafından Suriyeli sığınmacılara karşı açık kapı politikası uygulanarak gelen sığınmacılar çeşitli kamp ve çadır kentlere yerleştirilmiş, sivil toplum örgütleri de çeşitli çalışmalarla göçmenlere desteğini sürdürmüştür. Bununla beraber büyük bir takdirle karşılanmayı hak eden bu tavrın bütünüyle iltica hukukuna uygun olup olmadığı, dünyada en çok sığınmacı barındıran ülke olarak Türkiye'nin bu süreci iyi organize ederek yönetip yönetmediğinin sorgulan-

* 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

**Esed'in herhangi bir
ayırım yapmadan
sivillere yönelik
havadan ve
karadan yürüttüğü
saldırılarda 2011
yılından bugüne 235
binden fazlası sivil
olmak üzere 370 bini
aşkın insan hayatını
kaybetmiştir.**

ması gerekmektedir. Zira son dönemde Avrupa'ya yönelik göç hareketindeki artışta oradaki imkânların daha cazip gelmesinin yanı sıra sığınmacıların Türkiye'de bir ufuk görememesinin de etkili olduğuna dair yorumlar da söz konusudur (Kılıç, 2015). Bu kitlesel göç hareketi, Türkiye'nin sığınmacılara karşı yürüttüğü açık kapı politikasının aksine Suriye'de yaşanan insanlık dramından bihaber gibi davranan Avrupa'nın konuyu gündemine almasını zorunlu hale getirmiştir. Akdeniz'de yaşanan mülteci ölümleri ve özellikle üç yaşındaki Aylan Kurdi'nin ölümünün medyada büyük yankı uyandırması üzerine sivil toplum örgütlerinin baskılarına dayanamayan Avrupa, meselenin nasıl çözüme kavuşturulacağını tartışmaya başlamıştır. Bu noktada mülteci krizinden en kolay ve hasarsız bir şekilde kurtulmayı amaçlayan Avrupa için Türkiye kritik bir konumda yer almaktadır.

Bu minval üzere çalışmanın amacı Suriyeli sığınmacıların Türkiye ve Avrupa'daki durumunu ortaya koyarak sığınmacılara karşı izlenen politikayı okumaya çalışmaktır. Çalışmanın ilk kısmında Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki durumu, ikinci kısımda ise Avrupa'nın tutumu ve mülteci krizinin çözümü hususunda Türkiye-Avrupa ilişkisi izah edilmeye çalışılacaktır.

Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Durumu

Arap Baharı olarak ifade edilen, yönetime karşı demokrasi, özgürlük ve insan hakları talebiyle yürütülen halk hareketleri, 2010 yılında Tunus'ta başlamış sonrasında benzer sorunlar yaşayan Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yayılarak 2011 yılında Suriye'de de etkisini göstermiştir (Kaya, 2015, s. 264). Suriye'de protestoların yayılması üzerine devlet başkanı Beşşar Esed, farklı toplulukların haklarının korunmasına yönelik çeşitli alanlarda reformların yapılacağını belirtse de sözlerin hiçbirine getirilmemiş, silahlı müdahale ile yüzlerce gösterici öldürülmüştür (Kavakdan vd, 2014, s. 3). Esed'in politikasının değişeceğine dair umutların yitirilmesi üzerine barışçıl protestolar yerini rejimin devrilmesi gerektiği düşüncesine dayalı bir başkaldırı hareketine bırakmış ve ülkede iç savaş başlamıştır. Esed'in herhangi bir ayırım yapmadan sivillere yönelik havadan ve karadan yürüttüğü saldırılarda 2011 yılından bugüne 235 binden fazlası sivil olmak üzere 370 bini aşkın insan hayatını kaybetmiştir (Anadolu Ajansı, 2016a). 20 milyon civarında nüfusa sahip olan Suriye'de 7 milyon 600 bin Suriyeli ülke içerisinde başka şehirlere göç etmek durumunda kalmıştır (Al Jazeera Türk, 2015a). Yaklaşık 4 milyon 836 bin Suriyeli ise farklı ülkelerde sığınmacı olarak yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır (UNHCR, 2016a).

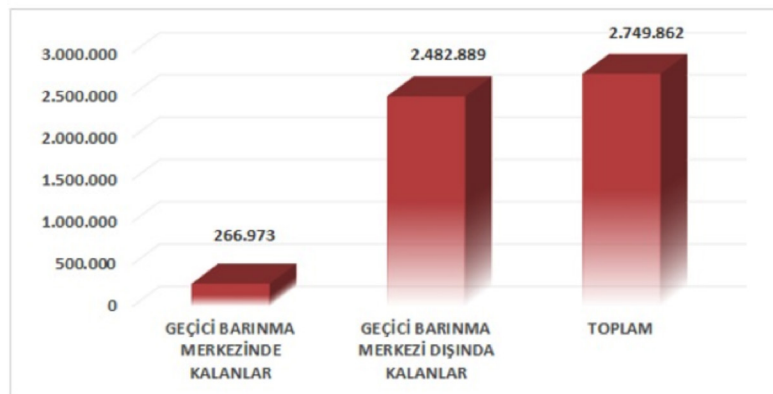

*Nisan 2016 tarihinde güncellenmiştir. **Kaynak:** (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016)

Mayıs 2016 itibarıyla Türkiye'ye sığınan Suriyeli mülteci sayısı yaklaşık 2 milyon 750 bin'e ulaşmıştır.

2011'de başlayan iç savaş nedeniyle ülkelerinden ayrılmak durumunda kalan Suriyelilere karşı Türkiye açık kapı politikası uygulamış, bu süreçte devlet ve toplumda hakim olan genel kanı, savaş ortamı içerisinde ölümle yüz yüze gelen insanların ülkeye kabul edilmesi gerektiği yönünde olmuştur. Bunun neticesinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin verilerine göre Mayıs 2016 itibarıyla Türkiye'ye sığınan Suriyeli mülteci sayısı yaklaşık 2 milyon 750 bin'e ulaşmıştır (UNHCR, 2016b). Nisan 2016'da 10 ilde sığınmacılar için hazırlanan 26 kampta ikamet eden sığınmacı sayısı 266 bin 973 olarak belirtilmiş, diğer 2 milyon 482 bin 889 Suriyeli sığınmacının kamp dışında yaşadığı açıklanmıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016).

Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler

*Nisan 2016 tarihinde güncellenmiştir. **Kaynak:** (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016)

Suriyelilerin, yüksek standartlarda inşa edilse de, kamplardaki yüksek disiplin, kamplarda çalışma imkânının olmaması, muhafazakar ailelerin kamp yaşantısını kız çocukları için uygun görmemesi, dışlanma hissi gibi nedenlerden dolayı kamplarda yaşamak istememeleri onları kamp dışına sevk etmiştir (Erdoğan, 2014, s. 17).

Fakat Türk okullarını tercih ettiklerinde çocuklar, Türkçeyi çok iyi bilmedikleri için zorluk yaşarken farklı bir ırka mensubiyet ve sığınmacılık nedeniyle dışlanmaya maruz kalmaktadır.

Bununla birlikte Suriye Türkmen Birliği Başkanı Samir Hafez, bazı kamplarda daha ucuz olmasına rağmen dışarıdan alışveriş yapılmasının yasaklanıp alınan şeylerin çöpe atıldığı ve herhangi bir şikayet durumunda "Sizi Esed'e geri yollarız" tavrıyla karşılaşıldığına dair olumsuz vakalardan söz etmektedir (Hafez, 2015). Bunun gibi örnekler kampların bütünüyle sistemli bir şekilde organize edilmediğini ve bu durumun sığınmacıları şehirlere yönelten nedenlerden biri olabileceğini gösterir. Esasında Suriyeli sığınmacılar Türkiye'ye gelmeye başladığında hakim olan düşünce, Suriye'deki karışıklığın yakın bir zamanda sona ereceği ve sığınmacıların kısa süreliğine misafir edileceğiydi. Fakat savaşın sona ermekten ziyade daha da şiddetli ve karmaşık bir hal alması, buna paralel olarak da sığınmacı sayısındaki artış durumun hiç de sanıldığı gibi olmadığını ortaya koydu. Uzun vadeli hesaplar yapılarak hareket edilmemesi, krizin yönetilmesindeki aksaklıklar çeşitli sorunlarla karşılaşılmasını kaçınılmaz kıldı.

Şehirlere dağılan birçok Suriyeli sığınmacı, maddi imkân yetersizliğinden dolayı derme çatma yerlerde, kalacak bir yer bulamayanlar da park ve köprü altları gibi kötü koşullarda yaşamak durumunda kalmıştır. Bununla beraber, Türkiye'deki istihdam yasalarının çalışma izni alımını güçleştiren yapısı birçok Suriyeli sığınmacının düşük ücrete razı olarak ağır koşullarda çalışmak zorunda kalmasına neden olmaktadır (Kirişçi, 2014, s. 30). İş verenlerin, zor durumda olmalarını kendi lehlerine çevirerek ucuz iş gücü nedeniyle Suriyeli sığınmacıları işe almaları toplum tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Oysa ağır şartlar altında düşük ücrete çalışmaya razı olan Suriyelilerin daha fazla sömürüldüğü ve içinde bulundukları zor durumun suistimal edildiği açık biçimde görülebilir (Kirişçi, 2014, s. 30). Çalışma sahasında çözülmeyi bekleyen bir diğer sorun, Suriye'deki lisans diplomalarının bugün Türkiye'de bir geçerliliğinin olmamasıdır. Suriye'de eğitim, tıp, hukuk gibi alanlarda meslek sahibi olan birçok Suriyeli sığınmacı bugün Türkiye'de kendi mesleğini icra edememektedir (Ertekin, 2015a). Suriyeli sığınmacıları en çok kaygılandıran hususlardan bir diğeri ise çocukların eğitimidir. Kasım 2015 verilerine göre Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı nüfusunun yüzde 54'ünü oluşturan çocukların 746 bini okul çağında bulunmasına rağmen 451 bin çocuk eğitimden mahrum kalmaktadır (UNICEF, 2015). Kamplarda yaşayan okul çağındaki çocukların yüzde 90'ı eğitim alabiliyorken kamp dışındaki çocukların eğitim durumu kamptakilere kıyasla oldukça geridedir (Emin, 2016, s. 15). Suriyeli sığınmacılar devlet okullarında, Arapça eğitim verip Suriye müfredatını uygulayan geçici eğitim merkezleri ve Suriyeliler tarafından açılan özel okullarda eğitim görmektedir. Maddi yetersizliklerden dolayı özel okullar pek talep görmezken, geçici eğitim merkezlerinin yeterli sayıda olmaması sığınmacıları Türk okullarına yönlendirmiştir. Fakat Türk okullarını tercih ettiklerinde çocuklar, Türkçeyi çok iyi bilmedikleri için zorluk yaşarken farklı bir ırka mensubiyet ve sığınmacılık nedeniyle dışlanmaya maruz kalmaktadır.

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılarla olan iletişimi, bir yabancıyla, farklı olanla yaşama ve diyalog kurma açısından önemli bir tecrübe olmakla birlikte, kendisine benzemeyenle nasıl yaşayacağını, ona karşı nasıl davranacağını bilememenin neden olduğu toplumsal birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir (Ünal, 2014, s. 73). Ucuz iş gücü nedeniyle sığınmacıların iş bulma imkânını zorlaştırdığı düşüncesi, özellikle yerel kesimlerde sıkça rastlanan kumalık, sığınmacıların yoğunlukta olduğu yerlerde sağlık hizmetlerinde yaşanan aksaklıklar ve kiralardaki artış toplumda hakim olan rahatsızlıkların başında gelmektedir. Toplumdaki bu rahatsızlık ve kaygı durumunun yanında sığınmacıların da tam anlamıyla güvenli ve refah içerisinde bir yaşam sürdürdüğünü söylemek ne yazık ki güçtür. İçinde bulundukları zor durum nedeniyle özellikle kadın ve çocuk sığınmacıların istismar edilmesi, dışlanma ve nefret söylemi sığınmacıların maruz kaldığı kötü muamelelerin başında gelmektedir. Diğer yandan toplumda zaman zaman ırkçılığa, nefret söylemi ve yabancı düşmanlığına varacak kadar olumsuz bir tutum söz konusu olmakla birlikte yapılan araştırmalar neticesinde Suriyeli sığınmacılara yönelik hakim tavrın olumlu ve kabule dayalı olduğu söylenebilir (Erdoğan, 2014, s. 5). Suriyeli sığınmacıların halkın büyük bir kesimi tarafından ensar-muhacir ilişkisine benzer şekilde benimsendiği, özellikle sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen kardeş aile projeleri ve çeşitli yardım kampanyalarıyla sığınmacılara destek olunduğu ifade edilmelidir.

Toplumda zaman zaman ırkçılığa, nefret söylemi ve yabancı düşmanlığına varacak kadar olumsuz bir tutum söz konusu olmakla birlikte yapılan araştırmalar neticesinde Suriyeli sığınmacılara yönelik hakim tavrın olumlu ve kabule dayalı olduğu söylenebilir.

Misafir-Mülteci İkileminde Suriyeli Sığınmacılar

Esasında yaşanan sorunların çoğunun sığınmacıların Türkiye'deki statüsünün belirsizliğinden kaynaklandığı söylenebilir. Nitekim bir kimsenin hukuki statüsü o kişinin hak ve sorumluluklarını belirleyeceği ve onu hukuken teminat altına alacağı için uygulamadaki belirsizlikler engellenip usulsüzlükler denetim altında tutulabilecektir (Kılıç, 2015). Uluslararası mülteci hukuku, Türkiye'nin de imzalayan ülkeler arasında olduğu 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve onun tamamlayıcısı sayılan 1967 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin New York Protokolü ile belirlenmiştir. Cenevre Sözleşmesi'nde mültecinin çalışma, barınma, eğitim, idari birçok alanda hak ve yükümlülükleri karara bağlanmış, sığındığı ülkedeki statüsü hukuken teminat altına alınmıştır. Mevzû bahis sözleşmede mülteci, "ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba mensûbiyeti veya siyasî düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikâmet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönme-yen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen yabancı" olarak tanımlanır (Mültecilerin hukuki durumuna ilişkin sözleşme, s. 2). Tanımda geçen, kişinin vatandaşı olduğu ülkeden ayrılmasına neden olan olaylar, Cenevre Sözleşmesinin 1/B maddesinde "Avrupa'da meydana gelen olaylar" olarak belirtilerek mülteciliğe Türkiye tara-

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için yaptığı harcamalar yaklaşık 7,6 milyar dolara ulaşmışken Türkiye'ye bu konuda sağlanan uluslararası maddi destek sadece 418 milyon dolardır.

fından coğrafi bir kısıtlama getirilmiştir. Buna göre mülteci tanımı dahilinde olmayan yani Avrupa dışından Türkiye'ye sığınan kimselerin nasıl bir statüye sahip olacakları belirsiz kalmaktadır. Türkiye'nin anlaşılmaya koyduğu bu coğrafi kısıtlama, göçmenlere hizmet ve yardım sağlamasına rağmen içinde bulunduğu bölgenin aşırı istikrarsız yapısı dolayısıyla sık sık karşılaştığı göçler konusunda uluslararası bakımdan hukuki bir yükümlülük altına girmekten çekinmesi ile ilgilidir (Erdoğan, 2014, s. 15). Fakat evrensel hukuk ilkeleri, mültecilerin içinde bulundukları zor koşullar ve temel mültecilik hakları düşünüldüğünde bu coğrafi çekincenin devam ettirilmesi çok anlam ifade etmemekte ve Suriye krizi bu çekinceden kaynaklanan sorunları gözler önüne sermektedir (Erdoğan, 2014, s. 15).

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacılar halihazırda geçici koruma kapsamına alınmıştır. Geçici koruma, devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere belirli haklar sağlamayı hedefleyen pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yolu olarak ifade edilir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, t.y., s. 42). Pratik ve acil bir çözüm yolu olarak geçici koruma, kısa vadede kitlesel göçü idare etmede başarılı olabilse de uzun vadeli durumlarda sorunların yaşanması kaçınılmaz olduğu için daha kalıcı çözümlerin bulunması gerekmektedir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de kısa süre kalacağı düşüncesinden dolayı uzun vadeli çözüm arayışından ziyade "misafirlik" söylemi ile hareket edilmesi, misafir olarak nitelenen Suriyeli sığınmacıların çalışma ve barınmalarının nasıl gerçekleşeceği, sağlık ve eğitim hizmetlerinden nasıl yararlanacağı gibi birçok soruyu büyük ölçüde muallak bırakmış ve uygulamalarındaki sorunlar çoğunlukla bu belirsizlikten kaynaklanmıştır. Bu sorunu çözmek amacıyla 2014 yılına gelindiğinde Geçici Koruma Yönetmeliği ile Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi konumla sınırlandırılan mülteci tanımının yanında "şartlı mülteci" tanımına yer verilmiş ve şartlı mültecilere sağlanacak hizmetlerin çerçevesi belirlenmiştir. Fakat söz konusu yönetmeliğe hakim olan düşünce, mültecilerin haklarından ve devlete yüklenen bir yükümlülüğün ziyade, misafirlere ev sahibinin imkânları ölçüsünde sağlayacağı iyi niyetli desteğidir (Erdoğan, 2014, s. 15). Bu belirsiz çerçeveden kaynaklanan olumsuzluklar ve daha rahat bir hayat yaşayacakları umudu yüz binlerce Suriyeli sığınmacıyı Avrupa ülkelerine yöneltmiştir.

"Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok": Avrupa'nın Gözünde "Öteki" Olarak Suriyeli Sığınmacılar

Suriye'de beş yıldır yaşanan insanlık dramına karşı Avrupa ülkelerinin genel tutumu ne yazık ki böyle bir katliam yokmuş gibi davranmaktır. Bu zamana kadar Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için yaptığı harcamalar yaklaşık 7,6 milyar dolara ulaşmışken Türkiye'ye bu konuda sağlanan uluslararası maddi destek sadece 418 milyon do-

lardır (Çakır, 2015). Bu rakamlar sığınmacılara destek olma konusunda uluslararası ilginin ne boyutta olduğunu bir göstergesi niteliğindedir. Suriye'de yaşanan olayların Avrupa tarafından ilgi odağı haline gelmesi esasında oldukça yakın bir zamana tekabül eder. Suriye'de yaşananlara karşı sessizliğini koruyan Avrupa, IŞİD'in etkisini artırarak gerçekleştirdiği eylemlerin Batı medyasında büyük yankı uyandırması, Ocak 2015'te Fransız dergisi Charlie Hebdo'da ve aynı yıl Kasım ayında Paris'te düzenlenen saldırılarda birçok insanın hayatını kaybetmesi üzerine Suriye krizinin yalnızca bölge halkının sorunu olmadığını anlamış ve Suriye'de yaşananlar karşısında tedrici bir şekilde farkındalık kazanmaya başlamıştır (Pirinççi, 2015, s. 10). Fakat bunun yaşanan krize bir çözüm arayışı üretmekten ziyade, mevzu bahis krizin Avrupa'ya sıçramasından duyulan kaygının neticesi olduğu söylenebilir (Pirinççi, 2015, s. 10). Nitekim Charlie Hebdo saldırısında yaşamını yitiren 12 kişinin kamuoyunda uyandırdığı ilgiyi o zamana dek hayatını kaybeden binlerce Suriyeli ne yazık ki uyandırmayı başaramamıştır. Eylül 2015'te Kanada'ya göç etme amacıyla çıktıkları Akdeniz yolculuğunda üç yaşındaki Aylan Kurdi'nin yaşamını yitirmesi medyada büyük yankı uyandırmış ve bu olay Avrupa'nın mülteci krizine yönelik farkındalığını artıran asıl dönüm noktası olmuştur.

Suriye'deki krizin çözüleceğine dair umutlarını neredeyse kaybeden Suriyeliler daha iyi imkânlarla karşılaşacakları ve mülteci statüsünde olacakları ümidiyle son dönemde Akdeniz üzerinden Avrupa'ya kitleler halinde göç etmeye başlamıştır. Kara ve denizden Avrupa'ya ulaşan sığınmacı sayısı 2016 Mart ayı itibarıyla 1 milyon 221 bin kişi iken 2014 yılından bugüne Akdeniz'de 8 bin 407 kişi hayatını kaybetmiştir (International Organization for Migration, 2016). Deniz trafiğinin en yoğun olduğu Akdeniz'de binlerce insanın hayatını nasıl kaybettiğinin sorgulanması ister istemez sınırları koruma çabasının insan hayatından çok daha ön planda tutulduğu kanısına neden olmaktadır (Ulusoy, t.y.). Dolayısıyla Avrupa'da sadece kara sınırlarının değil aynı zamanda deniz sınırlarının da deyim yerindeyse bir kaleye dönüşmüş olduğu söylenebilir. Her ülkenin sınırlarını koruma hakkına sahip olduğu yadsınamaz bir gerçek olsa da sığınmacılara karşı alınan bu yoğun güvenlik önlemlerinin tamamıyla masum bir politikadan kaynaklanmadığı da açıkça iddia edilebilir (Ulusoy, t.y.). Bu yoğun göç hareketine karşı Avrupa'da en çok sığınmacı kabul eden ülke %60 oranıyla Almanya ve Sırbistan olurken, 2015 yılında İngiltere 150, Fransa 4 bin 500 sığınmacı kabul etmiş, Avrupa'ya gelen göçmenlerin eşit bir şekilde paylaşılmasını öngören kota önerisine İngiltere, Fransa ve Macaristan tarafından itiraz edilmiştir (BBC, 2015).

Charlie Hebdo saldırısında yaşamını yitiren 12 kişinin kamuoyunda uyandırdığı ilgiyi o zamana dek hayatını kaybeden binlerce Suriyeli ne yazık ki uyandırmayı başaramamıştır.

Avrupa ülkelerine kabul edilseler de sığınmacıların karşılaştıkları sorunların bütünüyle çözüme kavuşacağını söylemek halihazırda mümkün görünmemektedir. Sığınmacılara yönelik katı muameleler de bu kanıyı desteklemektedir.

Avrupa sınırında bekleyen sığınmacıların açtığı “İnsan Hakları Burada İşlemiyor” yazılı pankart

*Kaynak: (Haaretz, 2016)

Büyük badireler atlatıp nihayetinde Avrupa'ya ulaşmayı başarabilen Suriyeli sığınmacıları yeni ve belki de daha zorlu bir imtihanın beklediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Getirilen kısıtlamalar nedeniyle Avrupa ülkelerine kabul edilmeyip Yunanistan-Makedonya sınırında sıkışıp kalan yaklaşık 12 bin sığınmacı en fazla 2 bin kişinin kalabileceği bir bölgede zorlu hava ve yaşam koşulları altında bekleyişini sürdürmektedir (Anadolu Ajansı, 2016b). Kapıların açılmamasını protesto etmek amacıyla Yunanistan'ın Makedonya sınırında bulunan İdomeni'de demiyolunu kapatan göçmenler, kendilerini başka kamplara götürmek isteyen polisler “Cennete götürüyoruz deseler gitmeyiz, Avrupa'ya gitmek istiyoruz” diyerek Avrupa Birliği'nin yerleştirme politikasına güvenmediklerini, sınırlardan ayrılıp kamplara gitmeleri durumunda bütün dünyanın onları unutacağından endişe ettiklerini dile getirmektedirler (Al Jazeera Türk, 2016c). Kapıların açılmamasına karşı yapılan bu protestolara polis tarafından tazyikli su ve biber gazıyla müdahale edilmiştir. Binlerce sığınmacı bu zorlu şartlar altında sınırda beklerken, Avusturya günlük 3 bin 200, aralarında Slovenya ve Hırvatistan gibi Avrupa Birliği üyesi ülkelerin de olduğu sığınmacı güzergahındaki ülkeler ise 580 sığınmacının geçişine izin vereceğini açıklamıştır. Fakat zaman zaman kapanan Makedonya sınırından günde sadece 300 sığınmacının geçişine izin verildiği, hatta bu rakamın 100'e kadar düştüğü ifade edilmektedir (Al Jazeera Türk, 2016a). Bunun yanında Avrupa ülkelerine kabul edilseler de sığınmacıların karşılaştıkları sorunların bütünüyle çözüme kavuşacağını söylemek halihazırda mümkün görünmemektedir. Sığınmacılara yönelik katı muameleler de bu kanıyı desteklemektedir. Danimarka, masraflarını karşılama gerekçesiyle ülkesine ulaşip iltica başvurusunda bulunan sığınmacıların değerli eşyalarına el koyma önerisini kanunlaştırmış (Dünya Bülteni, 2016a), İngiltere'deki Middlesbrough

kasabasında sığınmacıların yerleştirildiği evlerin kapıları kırmızıya boyanmış, Galler'in başkenti Cardiff'te sığınmacıların yemek alabilmesi için bileklik takma zorunluluğu getirilmiştir (Londra Gazete, 2016). Fakat gelen tepkiler üzerine bileklik uygulamasına sona verilmiştir (Küçük, 2016). Avrupa'daki sığınmacıların yaşamını zorlaştıran belki de en büyük etken son dönemde artan terör olaylarıdır. Özellikle Paris saldırıları sonrasında etkisini daha fazla gösteren İslamofobi ile birlikte sığınmacılara yönelik saldırıların da artış göstermesi sığınmacıların güvenlik konusunda endişelenmesine neden olmaktadır. Diğer yandan, Mart ayında Brüksel'de meydana gelen 31 kişinin ölümüne ve 270 kişinin yaralanmasına neden olan olaylar neticesinde Polonya'nın vadettiği 7 bin mülteci alımının artık söz konusu olmadığını ifade etmesi, yaşanan terör olaylarının sığınmacı kabulünü de etkilediğini, Avrupa'nın artık daha fazla çekimser davrandığını gösterir niteliktedir (Al Jazeera Türk, 2016d).

"Kale Avrupa"dan taviz vermeden mülteci krizini çözmek isteyen Avrupa Birliği için Türkiye kritik bir konumdadır.

Mülteci Krizinde Türkiye-Avrupa İlişkisi

Suriye meselesinde Türkiye-Avrupa ilişkisi, yaşanan krize başından beri dikkatleri çekmeye çalışan ve yükün büyük kısmını neredeyse tek başına üstlenen Türkiye ile kriz kendisini ilgilendirene kadar böyle bir mesele yokmuş gibi davranan Avrupa'ya işaret eder. G-20 zirvesine bu yıl ev sahipliği yapan Türkiye, dünyanın ve özellikle de Avrupa Birliği'nin dikkatini Suriye'deki krize çekmeye çalışan söylemiyle irtibatlı olarak iltica meselesini ilk defa G-20 gündemine almış ve katılımcıları Suriye'de yaşanan drama karşı bir çözüm önerisi sunmaya teşvik etmiştir. Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez de yazdığı mektupta zirve katılımcılarının dikkatini konakladıkları mekandan temaşa ettikleri Akdeniz'de hayatını kaybeden Suriyeli sığınmacılara çekerek onlara yardım etme çağrısında bulunmuştur (Görmez, 2015). Yayımlanan bildirilerde ise mevcut durumun düzelmesini sağlayacak somut girişimlerden ziyade, çözümün teşvik edilmesi, sığınmacıların desteklenmesine dair net olmayan ve bir bakıma geçiştirici ifadeler yer almıştır (Al Jazeera Türk, 2015b). Bununla beraber Avrupa'nın bir geçiş ülkesi konumunda olan Türkiye'ye "Doğu sınırınızı açın ama Batı sınırınızı kapalı tutun" çağrısında bulunmasına rağmen sığınmacı akınını önleyememesi ve dolayısıyla meselenin sadece Suriyelileri ilgilendiren bir kriz olmaktan çıkıp kendisinin de sorunu haline dönüşmesi Avrupa'yı uzun vadeli bir çözüm arayışına götürmüştür. Bu noktada "Kale Avrupa"dan taviz vermeden mülteci krizini çözmek isteyen Avrupa Birliği için Türkiye kritik bir konumda görülür.

Mülteci krizinin çözümüne yönelik Brüksel'de gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde Türkiye ile Avrupa Birliği uzlaşma sağlayarak 18 Mart 2016'da Geri Kabul Anlaşması'nı imzalamıştır. Anlaşmanın en önemli unsuru olarak görülen "1'e 1" formülüne göre, 4 Nisan'dan itibaren Yunanistan'dan alınacak her sığınmacı için Türkiye'deki bir sığınmacı Avrupa Birliği ülkelerinden birine yerleştirilecek, Avru-

pa'ya gidecek olan sığınmacılar ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile işbirliği içinde belirlenecektir. Anlaşmanın etkin bir şekilde uygulanması durumunda, düzensiz göçün kontrol altına alınıp insan kaçakçılığı ve deniz ölümlerinin engelleneceği, bununla beraber Türkiye'nin geçiş ülkesi olma konumunun ortadan kalkmasına bağlı olarak sığınmacı sayısında da bir azalma olacağı ifade edilmektedir (T. C. Dışişleri Bakanlığı, 2016). Bu mutabakat kapsamında öne çıkan hususlar şu şekilde ifade edilebilir: Sığınmacılara yönelik harcamalar için Türkiye'ye önceden verilmesi kararlaştırılmış olan 3 milyar avroya ek olarak 2018 yılına kadar 3 milyar avro daha mali yardım sağlanacak, şartların yerine getirilmesi durumunda Avrupa'ya giriş için vize muafiyeti verilecek, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik süreci hızlandırılacak ve Avrupa Birliği ile Türkiye Suriye'nin içinde, bilhassa Türkiye sınırına yakın yerlerde insani durumun iyileştirilmesi için ortak çaba harcayacaktır (Al Jazeera Türk, 2016b). Başbakan Ahmet Davutoğlu, yaptığı açıklamalarda göçmen krizine insani bir mesele olarak baktıklarını, yapılan anlaşmayı pazarlık olarak

görmediklerini ifade ederek bu insani perspektifle hareket etmeyi amaçladıklarını belirtmiştir (BBC, 2016a). Davutoğlu'nun ifadelerine göre anlaşmanın ana hedefi insan kaçakçılığının önüne geçerek denizlerde yaşanan ölümlere engel olmaktır. Bu bu açıdan sığınmacıların ihtiyaçları için Avrupa'dan alınacak olan maddi yardım konusunda Türkiye yalnızca aracı konumunda bulunmaktadır (NTV, 2016).

Anlaşma maddeleri içinde Türkiye için önem arzeden vize muafiyeti, sadece Schengen bölgesi için geçerli olacak ve Avrupa'nın getirdiği 72 şartın tamamlanmasıyla beraber Haziran 2016'da başlayacaktır. Avrupa Birliği'nin vize muafiyetini uygulamaya koymaması durumunda Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nı tek taraflı feshedebilme yetkisine sahiptir. Yerine getirilmesi gereken 72 şart arasında kritik bir önemi olan, Türkiye'nin terörle mücadele yasasını Avrupa Birliği ile uyumlu hale getirmesi gerektiğiyle ilgili kriter terörün tanımı ve kapsamıyla ilgili tartışmalara neden olmuştur. Her ne kadar Avrupa Birliği gibi Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan da terör ve terörist kavramlarının değişmesinin gerektiğini belirtse de bu hedef, tanımın daraltılmasını değil, bizzat silahlı mücadelede bulunulmasa da terör eyleminin amacına ulaşmasını sağlayacak her türlü desteğin terör kapsamında ele alınması gerektiğini esas alan daha geniş bir tanımı amaçlamaktadır (Karabat, 2016b). Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Mayıs ayında yaptığı bir konuşmada, Avrupa Birliği'nin vize muafiyeti için terörle mücadele yasasının değiştirilmesi talebinin PKK'nın Avrupa Birliği Konseyi'nin yanında çadır kurmasına müsaade edilmesiyle çeliştiğini belirterek "Biz yolumuza gidiyoruz, sen de yoluna git. Kiminle anlaşabiliyorsan onunla anlaş" açıklamasında bulunmuştur (Dünya Bülteni, 2016b). Bu ifadelerin ardından Avrupa Politika Merkezi'nden Amanda Paul, Türkiye terörle mücadele yasalarını Avrupa Birliği'nin istediği çizgiyle uyumlu hale getirmezse vize muafiyetinin tehlikeye girebileceğini ve dolayısıyla Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki anlaşmanın bozulabileceğini belirtmiştir (Al Jazeera Türk, 2016e).

Anlaşmanın uygulamaya konulmasıyla 4 Nisan 2016'da çoğunluğu Pakistanlı olan 131 sığınmacı Avrupa'dan İzmir'e gönderilerek ilk göçmen nakli gerçekleştirilmiştir (Anadolu Ajansı, 2016c). Geri Kabul Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden itibaren, Sahil Güvenlik Komutanlığının yakaladığı göçmen sayısı Nisan ayında geçen aya göre yüzde 80 azalmış ve ölüm yaşanmamıştır (Anadolu Ajansı, 2016d). Dolayısıyla yapılan anlaşmanın yasa dışı göçü büyük oranda azaltmaya ve yaşanan ölümleri engellemeye vesile olması bakımından hali hazırda başarılı olduğu ifade edilebilir. Fakat diğer yandan Geri Kabul Anlaşması ile ilgili birtakım endişe ve eleştiriler de söz konusudur. Avrupa'daki göç sorununun çözümünde Türkiye'nin konumunu yalnızca bir yara bandı olarak gören yoruma göre, Suriye'deki savaşın sona ermemesi ve IŞİD'in gücünü artırması durumunda iltica oranı daha fazla artacak ve dolayısıyla yapılan anlaşma Avrupa'daki sorunu çözmek için uzun vadede yeterli olmayacaktır (BBC, 2016b). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine göre bir diğer endişe unsuru, anlaşmanın

Avrupa Birliği'nin vize muafiyetini uygulamaya koymaması durumunda Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nı tek taraflı feshedebilme yetkisine sahiptir.

Türkiye'nin yapması gereken en önemli şey misafirlik söylemini terk ederek sığınmacıların hukuki statüsünü netleştirip ve bütün toplumun birlikte uyum içerisinde yaşamasını sağlayan bir çözüm geliştirmektir.

uluslararası hukuku ihlal edebileceğine yöneliktir (Girit, 2016). Anlaşmaya göre Türkiye, kaçak yollardan Yunanistan'a gelen iltica başvurusu yapmamış olan ya da başvuruları reddedilen sığınmacıların bir kısmını kendi ülkelerine geri göndermek üzere geri alacaktır (Karabat, 2016a). Bu durumda iyi bir iltica değerlendirilmesi yapılmamasına bağlı olarak sığınmacıların hayatlarının tehlikede olacağı bir ülkeye gönderilme ihtimali yüksek görülmektedir (Ertekin, 2016). Bu yüzden Avrupa'da mülteci olarak kabul edilmeyen ve Türkiye'ye gönderilen bir sığınmacı sonrasında kendi ülkesine gönderilme tehlikesiyle karşılaşabilir. Diğer yandan, canları pahasına Avrupa'ya ulaşmayı başarak sığınmacıların Türkiye'ye geri dönmeyi kabul etmesi muhtemelen o kadar da kolay olmayacak ve Avrupa büyük bir direnişle karşı karşıya gelebilecektir (Girit, 2016). Bunun yanında Avrupa'nın, gönderdiği sığınmacı kadar Türkiye'den de sığınmacı kabul etmemesi ve sığınmacıların Avrupa'dan düzensiz olarak gönderilmesi durumunda düzenleme işlemlerinin Türkiye tarafından yapılacak olması henüz kendi içindeki sığınmacıları bir sisteme oturtamamış olan Türkiye için daha büyük bir yükümlülük altına girmek anlamına gelebilir (Girit, 2016). Bu noktada Avrupa Birliği'ne üye ülkeler, kendilerine verdikleri sözleri tam anlamıyla uygulamaya koyamazken Türkiye'ye sığınmacı gönderiminin adaletli bir şekilde işleyip işlemeyeceği en çok merak edilen hususların başında gelmektedir (Karabat, 2016a).

Sonuç

Türkiye, Suriyeli sığınmacılara karşı 2011 yılından beri gerek açık kapı politikasını sürdürmesi gerekse de dünya kamuoyunun dikkatini Suriye'de yaşanan katliama çekmeye çalışan söylemi ile bütün dünyaya örnek olabilecek bir tavır sergilemiştir. Sığınmacı kabulü sırasında sığınmanın geçici olacağı fikriyle hareket edilmesi krizin iyi organize edilememesine ve bununla beraber çeşitli sorunlarla karşılaşılmasına neden olmuştur. Beş yıl geride bırakıldıktan sonra mülteci krizinin artık daha sistematik bir şekilde yönetiliyor olması gerekir. Elbette iyiye doğru bir gidişat olmakla birlikte çözülmeyi bekleyen büyük sorunların olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Atılacak adımlarda Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin savaş sona erse de büyük yıkımın ardından ülkelerine dönmelerinin düşük bir ihtimal olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu açıdan Türkiye'nin yapması gereken en önemli şey misafirlik söylemini terk ederek sığınmacıların hukuki statüsünü netleştirip ve bütün toplumun birlikte uyum içerisinde yaşamasını sağlayan bir çözüm geliştirmektir. Can güvenliği endişesiyle ülkelerini terk etmek durumunda kalmış insanların sığındıkları ülkede sahip olacakları hukuki statüyü ait oldukları topraklara göre belirlemek insan hakları ve ahlak açısından sorgulanmaya açıktır. Birkaç maddeyle sınırlandırılmayacak olsa da yapılması gereken belli başlı şeyler şu şekilde özetlenebilir:

- Yapılacak uygulamaların sistemli ve kontrollü bir şekilde yürütülebilmesi için şehir- lere dağılmış olan Suriyeli sığınmacılar kayıt altına alınmalıdır.
- Suriyeli sığınmacıların resmi yollardan çalışabilmelerine yönelik hukuki bir alt yapı oluşturulmalı ve suistimallerin önüne geçecek bir kontrol mekanizması geliştiril- melidir.
- Okul çağındaki sığınmacılar eğitimden mahrum kalmamalı ve eğitim sırasında kar- şılaştıkları sorunlar çözüme kavuşturulmalıdır.
- Yapılan düzenlemeler neticesinde sığınmacılar hak ve yükümlülükleri hususunda bilgilendirilmeli ve maruz kaldıkları insan hakları ihlallerinde başvurabilecekleri il- gili bir merkez oluşturulmalıdır.
- Toplum sığınmacılarla birlikte yaşama konusunda bilinçlendirilerek sığınmacıların maruz kaldığı dışlanma, istismar edilme ve ırkçılık gibi nefret söylemlerinin gideril- mesi için çalışmalar düzenlenmelidir.

Dünyada en çok mülteci barındıran ülke konumunda olan Türkiye, bu krizi başarılı bir şekilde organize etmesi halinde dünyaya iyi bir örnek teşkil edecektir.

Son dönemde Suriyeli sığınmacıların Türkiye'den Avrupa'ya akın etmesiyle doğan kri- zin çözümüne yönelik tartışmalarda Avrupa'da ön plana çıkan şey, hayatını kaybeden binlerce insandan ziyade "kale sınır" politikasına hanel gelmeden sorundan kurtulma çabası gibi görünmektedir. Sığınmacılara karşı karada ve denizde uyguladığı katı sınır politikasıyla Avrupa, övündüğü hümanizm, özgürlük ve insan hakları algısını sorgu- lamamıza neden olur. Çok kültürlü Avrupa'nın Mağripli sığınmacılara karşı bu tavrı, kendinden olmayı "öteki" olarak gören Avrupa merkezli yaklaşımının bir parçasıdır. Krizden en hasarsız şekilde kurtulmayı amaçlayan Avrupa'nın meselenin çözümünde kritik bir konumda gördüğü Türkiye ile yaptığı Geri Kabul Anlaşması'nın krizi çözece- ği umulmaktadır. Fakat verilen sözlerin tutulmaması ve sığınmacı kabulünün adil bir şekilde gerçekleşmemesi durumunda Türkiye'nin daha büyük bir yükün altına girmesi ve bunun neticesinde sığınmacıların mağdur olması söz konusu olabilir. Bu yüzden bütün bu ihtimalleri göz önünde bulundurup sağlam bir zeminde hareket edilmesi gerekmektedir. Anlaşmayla ilgili belki de en önemli kaygı, anlaşmanın, tabiri caizse sa- yısal bir veriye dönüşmüş durumda olan sığınmacılar için güvenli bir yaşamı mı yoksa soru işaretleriyle dolu daha zorlu bir imtihanı mı getireceği ile ilgilidir.

Beşşar Esed'in Suriye'de yaptığı katliam 2011 yılından bu yana durmaksızın devam ederken, insanlık bu dram karşısında ağır bir sınav vermektedir. Anlık paylaşımların ve görselliğin hakim olduğu modern dünya sahnesinde bugün Suriye'de yaşananlara karşı kayıtsız kalmak ne yazık ki gözlerin görmemesiyle değil, vicdanların körleşme- siyle ilgilidir. Sınırların ve ülke menfaatlerinin insan yaşamlarından daha değerli hale geldiği bir dünya düzeni üzerine söylenebilecek her şey yetersiz kalmaktadır.

Sınırların ve ülke menfaatlerinin insan yaşamlarından daha değerli hale geldiği bir dünya düzeni üzerine söylenebilecek her şey yetersiz kalmaktadır.

Kaynakça

- Al Jazeera Türk. (2015a, Ekim 14). *Suriyeli mültecilerin sayısı 4 milyon 185 bine ulaştı*. Aralık 12, 2015 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyeli-multecilerin-sayisi-4-milyon-185-bine-ulastiadresinden alındı>
- Al Jazeera Türk. (2015b, Kasım 16). *Liderler 'o sesi' duymadı*. Aralık 30, 2015 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/haber/liderler-o-sesi-duymadiadresinden alındı>
- Al Jazeera Türk. (2016a, Şubat 28). *Mülteciler sınırda sıkışıp kaldı*. Mart 30, 2016 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/haber/multeciler-sinirda-sikisip-kaldi adresinden alındı>
- Al Jazeera Türk. (2016b, Mart 18). *Türkiye ile AB anlaştı*. Mart 29, 2016 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/haber/turkiye-ile-ab-anlasti adresinden alındı>
- Al Jazeera Türk. (2016c, Mart 25). *'Cennet olsa gitmeyiz'*. Mart 30, 2016 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/haber/cennet-olsa-gitmeyiz adresinden alındı>
- Al Jazeera Türk. (2016d, Mart 27). *Polonya Başbakanı Szydlo: Mülteci kabul etmemiz imkansız*. Mart 29, 2016 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/haber/polonya-basbakani-szydlo-multeci-kabul-etmemiz-imkansiz adresinden alındı>
- Al Jazeera Türk. (2016e, Mayıs 6). *Vizesiz Avrupa'da 'terör' çıkmazı*. Mayıs 7, 2016 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/haber/vizesiz-avrupada-teror-cikmazi adresinden alındı>
- Anadolu Ajansı. (2016a, Mart 14). *Suriye iç savaşı 6'ncı yılına giriyor*. Mayıs 9, 2016 tarihinde <http://aa.com.tr/tr/dunya/suriye-ic-savasi-6nci-yilina-giriyor/537108 adresinden alındı>
- Anadolu Ajansı. (2016b, Mart 29). *İdomeni'deki sığınmacıların çaresiz bekleyişi sürüyor*. Mayıs 9, 2016 tarihinde <http://aa.com.tr/tr/dunya/idomenideki-siginmacilarin-caresiz-bekleyisi-suruyor-/545556 adresinden alındı>
- Anadolu Ajansı. (2016c, Nisan 4). *AB ile varılan anlaşma kapsamında göçmenlerin iadesine başlandı*. Mayıs 9, 2016 tarihinde <http://aa.com.tr/tr/turkiye/ab-ile-varilan-anlasma-kapsaminda-gocmenlerin-iadesine-baslandi/548820 adresinden alındı>
- Anadolu Ajansı. (2016d, Mayıs 3). *'Geri kabul' hayat kurtardı*. Mayıs 9, 2016 tarihinde <http://aa.com.tr/tr/turkiye/geri-kabul-hayat-kurtardi/565482 adresinden alındı>
- BBC. (2015, Haziran 15). *Hangi Avrupa ülkesi kaç Suriyeli kabul etti*. Mart 30, 2016 tarihinde http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150615_suriye_multeci_avrupa adresinden alındı
- BBC. (2016a, Mart 18). *AB mülteci zirvesi: Türkiye-AB anlaşmaya vardı*. Mart 30, 2016 tarihinde http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160318_turkiye_ab_anlasma adresinden alındı
- BBC. (2016b, Mart 18). *Times: Türkiye göç krizinin çözümünde sadece yara bandı*. Mart 30, 2016 tarihinde http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160318_times_ab_turkiye adresinden alındı
- Çakır, A. (2015, Eylül 18). *Türkiye mülteciler için 7,6 milyar dolar harcadı*. Mart 30, 2016 tarihinde <http://www.amerikaninsesi.com/content/turkiye-multeciler-icin-7-6-milyar-dolar-harcadi/2969729.html adresinden alındı>
- Dünya Bülteni. (2016a, Ocak 26). *Danimarka'da Nazi yasası: altınlarına göz diktiler*. Mayıs 9, 2016 tarihinde <http://www.dunyabulteni.net/haber/353120/danimarkada-nazi-yasasi-altinlarina-goz-diktiler adresinden alındı>
- Dünya Bülteni. (2016b, Mayıs 6). *Erdoğan'dan AB'ye: sen yoluna, biz yolumuza*. Mayıs 7, 2016 tarihinde <http://www.dunyabulteni.net/turkiye/363292/erdogandan-abye-sen-yoluna-biz-yolumuza adresinden alındı>
- Emin, M. N. (2016, Şubat). *Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi: temel eğitim politikaları. İstanbul: SETA.*
- Erdoğan, M. (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: toplumsal kabul ve uyum araştırması*. Ankara: HUGO.
- Ertekin, S. (2015a). *Eğitimden uzak 400 bin çocuk*. Aralık 28, 2015 tarihinde Al Jazeera Türk: <http://apps.aljazeera.com/interactive/turkiyedeki-suriyeliler/egitim.htmladresinden alındı>
- Ertekin, S. (2015b). *Hukuk diplomalı tekstil işçisi*. Aralık 28, 2015 tarihinde Al Jazeera Türk: <http://apps.aljazeera.com/interactive/turkiyedeki-suriyeliler/issizlik.htmladresinden alındı>
- Ertekin, S. (2016, Mart 15). *'AB ile anlaşmadaki bazı maddeler, mültecilerin hayatını tehlikeye atabilir'*. Mart 30, 2016 tarihinde Al Jazeera Türk: <http://www.aljazeera.com.tr/aljazeera-ozel/ab-ile-anlasmadaki-bazi-maddeler-multecilerin-hayatini-tehlikeye-atabilir adresinden alındı>
- Girit, S. (2016, Mart 9). *Türkiye - AB göçmen planı: Engellerle dolu bir yol*. Mart 30, 2016 tarihinde BBC: http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160309_turkiye_ab_anlasmasi adresinden alındı
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.(t.y.).*Türkiye ve göç*. Aralık 31, 2015 tarihinde http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_tasar%C4%B1m_icler.pdfadresinden alındı

- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, T. (2016, Şubat 5). *Geçici barınma merkezleri içinde ve dışında kalan Suriyeliler*. Mayıs 6, 2016 tarihinde http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik adresinden alındı
- Görmez, M. (2015, Kasım 15). *Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez'den G20 ülkelerinin liderlerine açık mektup*. Aralık 29, 2015 tarihinde <http://www.diyaret.gov.tr/tr/icerik/diyaret-isleri-baskani-gormezden-g20-ulkelerinin-liderlerine-acik-mektup/29284> adresinden alındı
- Haaretz, T. (2016, Mart 18). *EU, Turkey reach unanimous deal to return new migrants from Greece*. Mart 30, 2016 tarihinde <http://www.haaretz.com/world-news/1.709641> adresinden alındı
- Hafez, S. (2015, Aralık 11). *Güncel mülteci krizlerine yakın bakış: Suriye*. İnsan hakları perspektifinde mültecilik sempozyumunda sunulan tebliğ. İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı.
- International Organization for Migration. (2016, Mayıs 6). *Compilation of available data and information*. Mayıs 7, 2016 tarihinde [http://doe.iom.int/docs/Flows Compilation 2015 Overview.pdf](http://doe.iom.int/docs/Flows%20Compilation%202015%20Overview.pdf), [http://doe.iom.int/docs/Q1 2016 Flows Overview_final.pdf](http://doe.iom.int/docs/Q1%202016%20Flows%20Overview_final.pdf) adresinden alındı
- Karabat, A. (2016a, Mart 17). *AB içinde bile ahde vefa yok*. Mart 30, 2016 tarihinde Al Jazeera Türk: <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/ab-icinde-bile-ahde-vefa-yok> adresinden alındı
- Karabat, A. (2016b, Mart 23). *Vizesiz Avrupa için en zor kriter*. Mayıs 7, 2016 tarihinde Al Jazeera Türk: <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/vizesiz-avrupa-icin-en-zor-kriter> adresinden alındı
- Kavakdan, M., Yorgancıoğlu, M., Sağlam, Z., Özkan Ü. (Haz). (2014). *İHH Suriye faaliyet raporu*. İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı.
- Kaya, M. (2015). Suriyeli sığınmacılarca kurulmuş mülteci derneklerinin perspektifinden Türkiye'de yaşamak. *The journal of academic social science studies*, 39, 263-279.
- Kılıç, T. (2015). *Türkiye'ye sığınamayan Suriyeli mülteciler*. Aralık 12, 2015 tarihinde http://www.multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=360%3Atuerkiyeye-snamayan-suriyeli-muelteciler&catid=3%3Aav-taner-klc&lang=tr adresinden alındı
- Kirişçi, K. (2014). *Misafirliğin ötesine geçerken: Türkiye'nin "Suriyeli mülteciler" sınavı* (S. Karaca, Çev). İstanbul: USAK.
- Küçük, B. (2016, Ocak 25). *Galler mültecilere bileklik uygulamasına son verdi*. Şubat 20, 2016 tarihinde Euro News: <http://tr.euronews.com/2016/01/25/galler-multecilere-bileklik-uygulamasina-son-verdi/> adresinden alındı
- Londra Gazete. (2016, Ocak 25). *Sığınmacılara kırmızı bileklik ve kırmızı kapı uygulaması*. Şubat 20, 2016 tarihinde <http://www.londragazete.com/2016/01/25/siginmacilara-kirmizi-bileklik-ve-kirmizi-kapi-uygulamas/> adresinden alındı
- NTV. (2016, Mart 18). *Davutoğlu: Tarihi bir gün, önemli bir anlaşmaya vardık*. Mayıs 9, 2016 tarihinde <http://www.ntv.com.tr/dunya/davutoglutarihi-bir-gun-onemli-bir-anlasmaya-vardik,cVC-pA3wtkeWlCABCqQQuA> adresinden alındı
- Pirinççi, F. (2015). Avrupa'nın Suriyelilerle imtihanı. *ORSAM*, 30. 1-20.
- The United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR]. (2016a). *Total persons of concern*. Mayıs 7, 2016 tarihinde <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> adresinden alındı
- The United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR]. (2016b). *Total persons of concern in Turkey*. Mayıs 7, 2016 tarihinde <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224> adresinden alındı
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2016). *Vatandaşlarımızın Schengen alanına Vizesiz seyahati, geri kabul anlaşması ve göç eylem planı*. Mart 29, 2016 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/soru-cevap.tr.mfa> adresinden alındı
- Ulusoy, O. (t.y.). *Göçmenler, ölümler ve insanlık onuru*. Aralık 31, 2015 tarihinde http://www.multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=343%3Agoecmenler-oeluemler-ve-insanlk-onuru&catid=47%3Aorcun&lang=tr adresinden alındı
- United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF]. (2015, Kasım 3). *Türkiye'deki Suriyeli çocuklar*. Mayıs 9, 2016 tarihinde http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Turkiyedeki%20Suriyeli%20Cocuklar_Bilgi%20Notu%20Nisan%202016_1.pdf adresinden alındı
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: "öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Journal of works of Turks* 6/3. 65-89.
- Mültecilerin hukuki durumuna ilişkin sözleşme*. (2015, Aralık 3). Şubat 20, 2015 tarihinde http://www.goc.gov.tr/icerik3/multecilerin-hukuki-durumuna-iliskin-sozlesme_340_341_641 adresinden alındı

